

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 437

**Finanse na rzecz
zrównoważonego rozwoju.
Gospodarka – etyka – środowisko**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Magorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach:
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-592-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Jacek Adamek: Ubóstwo w perspektywie islamu – wybrane zagadnienia / Poverty in the perspective of Islam – selected problems.....	11
Agnieszka Alińska: Shadow banking jako element zrównoważonego rozwoju systemu finansowego / Shadow banking as an element of sustainable development financial system.....	22
Kamil Borowski: Finansowanie ochrony środowiska w Polsce przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej / Financing of environmental protection in Poland by the National Fund for Environmental Protection and Water Management.....	32
Grażyna Borys: Opłata eksploatacyjna jako kategoria finansowa / Service charge as a financial category.....	42
Krystyna Brzozowska: Multilateralne instytucje finansowe w Europie wobec wymagań zrównoważonego rozwoju / Multilateral financial institutions in Europe towards sustainable development requirements.....	51
Dorota Burzyńska: Inicjatywy klastrowe elementem zielonej gospodarki / Cluster initiatives as an element of green economy.....	63
Michał Buszko, Dorota Krupa: Fundusze sekurytyzacyjne a zrównoważony rozwój rynku finansowego w Polsce / Securitisation funds and sustainable development of financial market in Poland.....	75
Michał Buszko, Dorota Krupa, Damian Walczak: Rynek finansowy wobec starzejącego się społeczeństwa / Financial market towards an ageing society.....	87
Zuzanna Czekaj: Opłata za emisję spalin jako źródło finansowania ochrony środowiska / Fee for issue of exhaust as a source of financing of environmental protection.....	96
Ewa Dziawgo: Zastosowanie opcji forward start w ocenie strategicznych przedsięwzięć proekologicznych / Applying forward start options in the assessment of strategic pro-ecological projects.....	106
Leszek Dziawgo: Ekologiczne fundusze inwestycyjne banków szwajcarskich / Ecological investment funds of Swiss banks.....	115
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Bankowość alternatywna. Społeczna ewolucja biznesu finansowego – wybrane aspekty ekologiczne / Alternative banking. Social evolution of financial business – selected ecological aspects.....	124

Joanna Fila: Zielone mikrofinanse jako element zrównoważonego rozwoju / The green microfinance as an element of the sustainable development.....	132
Magdalena Frasyniuk-Pietrzyk, Magdalena Walczak-Gańko: Świadomość potrzeby planowania emerytalnego / Awareness of the necessity of retirement planning.....	143
Juliusz Giżyński: Europejska Rada Budżetowa jako organ uzupełniający narodowe rady fiskalne w krajach strefy euro / The European Fiscal Board as a body complementing national fiscal councils in the euro area countries.	156
Agata Ibron: Systemy wsparcia odnawialnych źródeł energii w Polsce / The support systems for renewable energy sources in Poland.....	167
Bogna Janik: Dochód–ryzyko w inwestycjach społecznie odpowiedzialnych na podstawie portfeli pasywnych spółek z krajów Europy Środkowo-Wschodniej / Income-risk in value-based investing in Central and Eastern European countries (CEECs) – based on the companies reflected in socially responsible indices	177
Klaudia Jarno: Zaangażowanie Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju w <i>carbon finance</i> w świetle tworzonych przez niego funduszy węglowych i mechanizmów finansowych / Involvement of the International Bank for Reconstruction and Development in carbon finance in the light of its carbon funds and financial mechanisms.....	187
Dariusz Klimek: Fundusz Muncypalny jako instrument finansowania zrównoważonego rozwoju lokalnego / Municipal Fund as the instrument the sustainable local development financing	199
Magdalena Kogut-Jaworska: Pomoc <i>de minimis</i> i jej szczególna rola w systemie pomocy publicznej w Polsce / <i>De minimis</i> aid and its particular role in the system of state aid in Poland	208
Jan Koleśnik: Współczesny bank centralny jako organizacja społecznie odpowiedzialna / Contemporary central bank as a socially responsible organization	222
Dorota Korenik: Spór o odpowiedzialność zewnętrzną współczesnego banku / The dispute on external responsibility of a contemporary bank.....	230
Jolanta Korkosz-Gębska: Rola innowacji ekologicznych w budowaniu przewagi konkurencyjnej województwa świętokrzyskiego / The impact of environmental innovations in a formation of the competitive advantage of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	244
Katarzyna Kowalska: Kontrowersje wokół CSR w handlu detalicznym branży FMCG / Controversy over CSR in FMCG retail trade industry.....	252
Danuta Król: Istota zarządzania długiem samorządowym w procesie zrównoważonego rozwoju lokalnego / Essence of local government debt management	261
Dorota Krupa: Wspieranie inwestowania długoterminowego z wykorzystaniem funduszy inwestycyjnych na poziomie UE / Supporting long-term investments with the use of investment funds at the EU level	270

Iwona Lubimow-Burzyńska: Znaczenie edukacji dla wzrostu gospodarczego – przegląd badań / Importance of education for economic growth – a review of research	280
Piotr P. Malecki: Europejski model sprawozdawczości statystycznej w zakresie wydatków na ochronę środowiska i jego zastosowanie w Polsce / European statistical reporting model for environmental protection expenditure and its use in Poland	288
Katarzyna Mamcarz: Dźwignia ceny złota / Gold price leverage.....	299
Teresa Mikulska, Grażyna Michalczuk: Komunikacja w obszarze działań przy wykorzystaniu modelu LBG / Communication within the area of socially responsible activities using the LBG model	309
Katarzyna Olejniczak: Innowacyjne podejście do CSR – ujęcie Vissera / Innovative approach to the CSR – Visser approach	320
Jarosław Pawłowski: Ecorating hoteli odpowiedzią na wymagania konsumentów / Eco-rating of hotels as a response to customers' requirements ..	328
Dariusz Piotrowski: Potencjał wykorzystania sukuk w zakresie zarządzania długiem Skarbu Państwa / The potential for using sukuk in the scope of managing state treasury debt	338
Piotr Podsiadło: Finansowanie pomocy publicznej na ochronę środowiska w Unii Europejskiej – zagadnienia interpretacyjne / Granting of state aid for environmental protection in the European Union – the interpretation problems	348
Tomasz Potocki: Poziom wiedzy finansowej wśród mieszkańców terenów peryferyjnych, zagrożonych ubóstwem / The level of financial literacy among population of rural regions threatened by poverty.....	360
Wiesława Przybylska-Kapuścińska, Magdalena Szyszko: Zrównoważona polityka pieniężna? Ewolucja celów banku centralnego wobec współczesnych wyzwań / Balanced monetary policy? Modern challenges as the central bank's goals	373
Dominik Sadlakowski: Państwowe fundusze majątkowe jako element międzynarodowej strategii gospodarczej na przykładzie Chin / Sovereign Wealth Funds as part of international economic strategy on the example of China.....	383
Beata Sadowska: Strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe a zrównoważony rozwój / Strategy of National Forests Holding vs. sustainable development	393
Małgorzata Solarz: Altruizm a odporność finansowa gospodarstw domowych / Altruism vs. financial resilience of households.....	402
Michał Soliwoda: Zmiany klimatu jako wyzwanie dla zarządzania ryzykiem w polskim rolnictwie / Climate change as a challenge for risk management in Polish agriculture.....	411

Joanna Stawska: Zadłużenie sektora <i>general government</i> a wzrost gospodarczy w kontekście zrównoważonych finansów publicznych / General government sector debt and economic growth in the context of sustainable public finances	426
Dawid Szutowski, Piotr Ratajczak: Emisja komunikatów o działaniach w zakresie społecznej odpowiedzialności a wartość dla akcjonariuszy / The relation between corporate social responsibility activities' announcements and shareholder value.....	436
Paulina Szyja: Kształtowanie gospodarki niskoemisyjnej na poziomie samorządu terytorialnego / Transition to a low carbon economy at the level of local government	447
Magdalena Ślebocka: Rola i znaczenie PPP w finansowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych / Role and importance of PPP in revitalization projects financing	464
Jerzy Węclawski: Determinanty kształtowania bankowości relacyjnej w odniesieniu do średnich przedsiębiorstw w Polsce / Determinants of relationship banking creation in relation to medium-sized enterprises in Poland ..	473
Stanisław Wieteska: Pozostałości pestycydów w płodach rolnych w Polsce w świetle założeń zrównoważonego rozwoju rolnictwa / Pesticide residues in agricultural crops in Poland in the light of the principles of sustainable development of agriculture	482
Aneta Wszelaki: Znaczenie prawnych zabezpieczeń kredytów w tworzeniu rezerw celowych w bankach / Importance of legal collateral credits in the creation of specific provisions in banks.....	494
Justyna Zabawa: Rozwój i finansowanie odnawialnych źródeł energii. Przypadek gospodarki Niemiec / Development and financing of renewable energy sources. The case of German economy	503
Agnieszka Żołądkiewicz: Ocena poziomu zrównoważonego rozwoju gmin miejskich województwa warmińsko-mazurskiego / Assessment of level of sustainable development of municipalities of the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship	513

Wstęp

Zadaniem nauki jest poszukiwanie racjonalnych rozwiązań dla cywilizacyjnych wyzwań współczesnego świata. Jednym z takich kluczowych wyzwań jest także rozwój zrównoważony. Idea zrównoważonego rozwoju jest niezwykle obiecująca, ale z całą pewnością wymaga ogromnego zaangażowania ekonomistów. Nauki ekonomiczne, a w tym dyscyplina nauki „finanse”, podejmują to wyzwanie. Wiele badań, spotkań, konferencji i publikacji służy naukowej analizie oraz praktycznej implementacji zasad zrównoważonego rozwoju we współczesnej gospodarce w zakresie finansów i rachunkowości.

Proces naukowego opracowywania problemu trwa, a społeczna ewolucja biznesu dostarcza ambitnych tematów badawczych. Po latach pracy możemy wskazać zarówno na konkretne sukcesy, jak też i na wiele wątpliwości w zakresie koncepcji zrównoważonych finansów. Materialnym dowodem naukowego wkładu w poszerzanie wiedzy są publikacje. Znaczna część aktualnego dorobku naukowej dyscypliny „finanse” dotycząca zrównoważonego rozwoju jest już od lat regularnie prezentowana w Pracach Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Kontynuujemy ten cykl opracowań.

W niniejszym tomie zebraliśmy wyselekcjonowane artykuły autorów z wielu uznanych ośrodków naukowych w Polsce. Ich tematyka skoncentrowana jest na zagadnieniach finansów i zrównoważonego rozwoju. Przedstawiono w nich doskonale rozważania teoretyczne oraz konkretne przykłady z praktyki gospodarczej. Każdy artykuł stanowi inspirujący materiał naukowy.

Szczególne podziękowania należą się nie tylko Autorom, ale także Recenzentom, którzy podjęli trud oceny nadesłanych materiałów. Jako redaktorzy tomu wraz z Autorami i Recenzentami mamy nadzieję, że poprzez publikację naszego wspólnego dzieła wnosimy istotny wkład w naukowe opracowanie problematyki finansowania zrównoważonego rozwoju.

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek

Jerzy Węclawski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
e-mail: jerzy.weclawski@poczta.umcs.lublin.pl

DETERMINANTY KSZTAŁTOWANIA BANKOWOŚCI RELACYJNEJ W ODNIESIENIU DO ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

DETERMINANTS OF RELATIONSHIP BANKING CREATION IN RELATION TO MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN POLAND

DOI: 10.15611/pn.2016.437.45

JEL Classification: G21, G23, G32

Streszczenie: Immanentnym celem przedsiębiorstwa jest dążenie do rozwoju i w efekcie wzrostu wartości firmy. Realizacja tego celu w warunkach szybkiego postępu technicznego i silnej konkurencji wymaga dostępu do kapitału finansowego. Przedsiębiorstwa stosują określoną hierarchię źródeł finansowania. Dla przedsiębiorstw o średniej wielkości podstawowym źródłem finansowania zewnętrznego są banki. Współczesne przedsiębiorstwa rzadko korzystają z usług jednego banku. Najczęściej podejmują współpracę z kilkoma bankami. Na decyzję o podjęciu współpracy z kolejnym bankiem wpływ mają cechy ekonomiczne przedsiębiorstwa. W opracowaniu w oparciu o wyniki badań ilościowych na próbie polskich średnich przedsiębiorstw dokonano weryfikacji takich determinant liczby banków współpracujących z przedsiębiorstwem, jak: strategia działalności przedsiębiorstwa, wiek przedsiębiorstwa, wielkość obrotów, wielkość zatrudnienia, rodzaj działalności. Estymacja została przeprowadzona w oparciu o wielomianowy model logitowy o kategoriach nieuporządkowanych.

Słowa kluczowe: finansowanie przedsiębiorstw, bankowość relacyjna, wybór banku.

Summary: The immanent goal of the enterprise is to achieve growth and hence, to increase the value of the company. Achieving this objective in conditions of rapid technological progress and strong competition, requires access to financial capital. Enterprises use a certain hierarchy of funding sources. Medium enterprises' primary source of external financing are banks. Modern companies rarely use the services of only one bank. Most frequently, they cooperate with several banks. The economic characteristics of the company affects the decision to cooperate with a larger number of banks. The aim of this paper is to verify the determinants of the number of banks cooperating with the company. Among the examined determinants are: the business objectives of the company, the age of the company, and the company's revenue, employment and type of activity. The quantitative data was collected on a sample of Polish medium-sized enterprises. The estimation was based on a multinomial logit model with non-ordinal categorical data.

Keywords: enterprise financing, relationship banking, bank selection.

1. Wstęp

We współczesnej gospodarce przedsiębiorstwo nie może efektywnie funkcjonować bez współpracy z instytucjami rynku finansowego¹. W gospodarkach o systemach finansowych zorientowanych bankowo przedmiotem pierwszego wyboru stają się banki. Zakres tej współpracy obejmuje z reguły szeroki asortyment produktów i usług bankowych, ale podstawowe znaczenie mają kredyty. Zwłaszcza małe i średnie przedsiębiorstwa potrzebują finansowania ze strony banków i to zarówno działalności bieżącej, jak i rozwojowej.

Celem badania było określenie czynników determinujących wybór przez przedsiębiorstwo liczby banków do obsługi jego potrzeb finansowych. Analiza prowadzona jest od strony czynników występujących po stronie przedsiębiorstwa. Do badań wybrano przedsiębiorstwa o średniej wielkości, gdyż podmioty mikro i małe, z racji relatywnie niewielkich potrzeb finansowych, nie stają wobec dylematu korzystania z obsługi przez większą liczbę banków. Z kolei przedsiębiorstwa duże mają łatwiejszy dostęp do rynku kapitałowego.

W pierwszej części opracowania dokonano przeglądu wyników badań innych autorów dotyczących relacji przedsiębiorstw z bankami. Dwie kolejne części poświęcone są kwestiom metodycznym: sformułowaniu hipotez i opisowi próby badawczej. W czwartej przedstawiono zastosowany model ekonometryczny. Ostatnia część zawiera omówienie wyników estymacji.

2. Przegląd literatury

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw, jak i sektor bankowy, działają w Polsce w warunkach gospodarki rynkowej od stosunkowo niedługiego czasu. Dlatego niewiele było dotychczas badań relacji przedsiębiorstw i banków.

Postępowanie przedsiębiorstw przy zaspokajaniu potrzeb finansowych wyjaśnia teoria hierarchii źródeł finansowania. Przedsiębiorstwa dokonują wyboru sposobu finansowania, kierując się zasadą najmniejszej asymetrii informacji. Z tego powodu preferują finansowanie wewnętrzne kosztem zewnętrznego i pozyskiwanie kapitału obcego, a nie zewnętrznego kapitału własnego [Guserl, Pernsteiner 2011; Prym 2011]. Średnie firmy korzystają z reguły z dość wąskiej grupy instrumentów finansowych i wybierają finansowanie wewnętrzne oraz kredyt bankowy [Becker i in. 2015]. Ma to w szczególności miejsce w krajach o systemach finansowych zorientowanych bankowo [Bundesministerium 2014; Berthold 2010; NBP 2016].

Przedsiębiorstwo może podejmować współpracę z jednym bądź większą liczbą banków. Współpraca o długotrwałym charakterze z jednym bankiem, wykraczająca

¹ Badania zostały przeprowadzone w ramach projektu Narodowego Centrum Nauki (NCN 2012/07/B/HS4/00455) „Ład korporacyjny, struktura własnościowa i wyniki finansowe przedsiębiorstw rodzinnych w Polsce i Austrii – analiza porównawcza”.

poza anonimową transakcję finansową, określana jest w terminologii anglosaskiej jako *relationship banking* [Ongena, Smith 2000a], a w niemieckiej jako *Hausbankenbeziehung* [Gischer i in. 2012]. Pozwala ona bankowi na pozyskanie informacji o firmie, które byłyby niedostępne w ramach jednorazowych transakcji, oraz ocenę opłacalności tej współpracy w dłuższej perspektywie czasowej i w odniesieniu do wszystkich produktów i usług [Boot 2000].

Liczba banków obsługujących przedsiębiorstwo jest różna w poszczególnych krajach [Ongena, Smith 2000b]. W Niemczech 80% średnich przedsiębiorstw ściśle współpracuje z bankiem podstawowym, co nie wyklucza kontaktów z innymi bankami [Becker i in. 2015]. W Polsce ponad 60% przedsiębiorstw utrzymuje relacje z jednym bankiem, a średnia liczba relacji wynosi ok. 1,6. Jednocześnie pozostałe przedsiębiorstwa korzystają z usług niewielu banków: 20-25% z dwóch, a mniej niż 10% trzech [Gajewski i in. 2012]. Zmiana przez przedsiębiorstwo banku bądź poszerzenie współpracy o kolejny bank związana jest z kosztami poszukiwania takiej instytucji [Greenbaum i in. 1989]. Utrzymywanie współpracy z wąską grupą banków determinowane jest przez różne czynniki. Badania przeprowadzone w Niemczech, uważanych za kraj o szerokim zakresie stosowania bankowości relacyjnej, wskazują wybór bankowości relacyjnej przez przedsiębiorstwa małe, krótko istniejące na rynku i innowacyjne [Memmel i in. 2007]. Współpraca z bankiem podstawowym ma szczególne znaczenie dla przedsiębiorstw w fazie ich tworzenia i sukcesji [Höner 2008]. W Polsce jako czynniki po stronie przedsiębiorstwa wpływające na utrzymywanie bankowości relacyjnej zidentyfikowano: wielkość, rentowność, sposób finansowania, działalność inwestycyjną, innowacyjność, formę własności, ryzyko kredytowe, wielkość kredytu [Gajewski i in. 2012]. Inne badania wskazały na wzrost odsetka firm utrzymujących bankowość relacyjną wraz z wydłużaniem okresu współpracy [Tymoczko 2012].

Charakter powiązań banków z przedsiębiorstwami determinowany jest także przez poziom rozwoju sektora bankowego. Wyniki badań w tym zakresie nie są jednoznaczne. Jedni badacze podkreślają, że mniejsza konkurencja prowadzi do rozwoju bankowości relacyjnej [Petersen, Rajan 1995]. Inni dochodzą do wniosku, że większa konkurencja na rynku bankowym skłania banki do zacieśniania współpracy z przedsiębiorstwami [Boot, Thakor 2000].

W badaniach nad bankowością relacyjną kładzie się szczególny nacisk na kredytowanie przedsiębiorstw. Niektórzy badacze zwracają uwagę na znaczenie innych rodzajów usług, w tym prowadzenie rachunku bieżącego, dla istnienia lub siły bankowości relacyjnej [Boot 2000; Ongena, Smith 2000a]. Jest to istotne dla pozyskiwania informacji o sytuacji finansowej klienta oraz utrzymywania współpracy w dłuższym okresie. W krajach o dominacji banków uniwersalnych wskazuje się na ewolucję koncepcji bankowości relacyjnej w kierunku oferowania szerokiego spektrum produktów i usług bankowych [Haid 2014].

Poziom rozwoju sektora bankowego w Polsce zapewnia przedsiębiorstwom dobry dostęp do finansowania kredytem bankowym. Potwierdza to wysoki poziom

akceptacji wniosków kredytowych, dochodzący do 90%. Tezie tej nie przeczy relatywnie niska wartość zobowiązań z tytułu kredytów w stosunku do PKB (46% w stosunku do ponad 100% w strefie euro). Wynika to raczej z dążenia małych i średnich firm do finansowania swoich potrzeb w pierwszej kolejności w oparciu o źródła wewnętrzne niż z trudności w uzyskaniu kredytu [NBP 2016].

3. Hipotezy badawcze

Główna hipoteza badawcza została sformułowana w sposób następujący: liczba banków obsługujących przedsiębiorstwo w sposób stały i długoterminowy uzależniona jest od czynników ekonomicznych charakteryzujących ten podmiot. Należą do nich w szczególności: cel działalności, okres istnienia, wielkość przychodów, wielkość zatrudnienia, czas współpracy z bankiem, sekcja. W odniesieniu do każdego z tych czynników została sformułowana hipoteza szczegółowa.

Hipoteza 1 (LTG) – przedsiębiorstwo zmierzające do wzrostu wartości potrzebuje większej liczby banków dla zaspokojenia potrzeb finansowych.

Hipoteza 2 (AGE) – przedsiębiorstwo wraz z wiekiem skłania się do współpracy z większą liczbą banków.

Hipoteza 3 (SALES) – wzrost rozmiarów działalności operacyjnej przedsiębiorstwa wymaga obsługi finansowej przez większą liczbę banków.

Hipoteza 4 (EMPL) – rosnące zatrudnienie skłania przedsiębiorstwo do podejmowania współpracy z większą liczbą banków.

Hipoteza 5 (TIME) – długi okres współpracy z bankiem podstawowym skłania firmę do nawiązywania kontaktów z kolejnymi instytucjami kredytowymi.

Hipoteza 6 (SECTION) – przedsiębiorstwa działające w przemyśle przetwórczym są skłonne do podejmowania współpracy z większą liczbą banków niż przedsiębiorstwa z pozostałych sekcji.

4. Próba badawcza

Do analizy wykorzystano wyniki badań ilościowych przeprowadzonych w 2014 r. za pomocą bezpośrednich wywiadów kwestionariuszowych na dobranej losowo ogólnopolskiej próbie przedsiębiorstw. Dobór przedsiębiorstw został przeprowadzony z zachowaniem struktury terytorialnej, wielkości (zatrudnienie w granicach 50-249 osób), sekcji PKD 2007. Próba badawcza liczyła 758 podmiotów.

Na pytanie dotyczące liczby banków obsługujących przedsiębiorstwo odpowiedziało 749 respondentów. Przedsiębiorstwa korzystały z usług różnej liczby banków: 18,3% miało jeden bank współpracujący, 40,3% dwa banki, 24,8% trzy banki, 9,2% cztery banki, 5,1% pięć banków, 1,2% sześć banków, a dla większej liczby banków udział był każdorazowo niższy od 1%.

Struktura wiekowa badanych przedsiębiorstw była następująca: 9,7% przedsiębiorstw było utworzonych przed 1988 r., 33,9% powstało w latach 1988-1993,

26,0% w latach 1994-1998, 19,8% w latach 1999-2003, 8,0% w latach 2004-2008 i 2,5% w latach 2009-2013. Średni wiek przedsiębiorstwa wynosił 21 lat. Taka struktura wieku przedsiębiorstw obejmuje dla wielu z nich cały okres cyklu życia. Należy w szczególności wskazać, że w próbie badawczej było stosunkowo niewiele przedsiębiorstw młodych, które z reguły podejmują współpracę z mniejszą liczbą banków.

Badane przedsiębiorstwa wykazywały silne nastawienie na utrzymanie się na rynku i rozwój. Aż 93,6% deklaroowało, że przywiązuje dużą wagę do zapewnienia istnienia przedsiębiorstwa w długim okresie. Długookresowy wzrost wartości przedsiębiorstwa był bardzo ważnym dla 40,1%, a dla 28,4% ważnym celem działalności. Zdecydowanie mniej, bo odpowiednio 16,7% i 24,7%, za taki cel przyjmowało krótkoterminową maksymalizację zysków. Zapewnienie silnego tempa rozwoju za bardzo ważny cel przyjmowało 36,8%, a za ważny 34,9% respondentów.

Dobór próby badawczej zakładał objęcie badaniami przedsiębiorstw średnich w oparciu o kryterium wielkości zatrudnienia. Struktura przedsiębiorstw była następująca: 48,9% miało od 50 do 99 pracowników, 26,4% od 100 do 149, 10,8% od 150 do 199, a pozostałe 13,9% powyżej 200 pracowników.

Badane przedsiębiorstwa były podmiotami stosunkowo małymi z punktu widzenia przychodów. Przychody poniżej 5 mln zł osiągnęło w 2013 r. 6,4% przedsiębiorstw, w granicach 5-20 mln zł 38,1%, powyżej 20 mln do 100 mln zł 44,5%, a powyżej 100 mln zł 11,0%.

Objęte badaniami przedsiębiorstwa należały do kilku sekcji i działów w ujęciu klasyfikacji PKD 2007. Podstawowa grupa podmiotów zajmowała się przetwórstwem przemysłowym (57,1%), w tym produkcją wyrobów chemicznych, metali i tworzyw sztucznych 14,4%, produkcją maszyn, pojazdów samochodowych i komputerów 26,1%, produkcją artykułów spożywczych, napojów, odzieży i tekstyliów 16,6%. Usługi budowlane były dominującym rodzajem działalności w 11,9% przedsiębiorstw, handel detaliczny w 6,7%, pozostałymi usługami zajmowało się 15,1% a na inne sekcje przypadało 9,2% podmiotów. Duży udział w badanej próbie przedsiębiorstw zajmujących się przetwórstwem przemysłowym może być traktowany jako silna reprezentacja firm nastawionych prorozwojowo, wymagających dużego wsparcia ze strony banków w realizacji planów ekspansji.

Z punktu widzenia długości okresu współpracy z bankami struktura przedsiębiorstw była następująca: dla 12,0% okres ten wynosił 5 i mniej lat, dla 31,8% od 6 do 10 lat, dla 19,6% od 11 do 15 lat, dla 20,9% od 16 do 20 lat, dla 12,4% od 21 do 25 lat, dla 3,3% powyżej 26 lat.

5. Postać modelu

Wnioskowanie dotyczące wpływu cech ekonomicznych przedsiębiorstwa na określenie liczby banków współpracujących przeprowadzono na podstawie wielomianowego modelu logitowego o kategoriach nieuporządkowanych. Model taki stosowany jest wówczas, gdy zmienna objaśniana przyjmuje w sposób dyskretny wartości ze zbioru liczącego więcej niż dwie kategorie, których kolejność nie jest istotna.

Model: Estymacja Wielopoziomowy nieuporządkowany Logit,
wykorzystane obserwacje 1-758 (n = 679)

Liczba pominiętych niekompletnych obserwacji: 79

Zmienna zależna (Y): BANK_Q

Błędy standardowe Quasi-Maximum Likelihood

	<i>Współczynnik</i>	<i>Błąd stand.</i>	<i>Z</i>	<i>wartość p</i>	
BANK_Q = 2					
Const	0,352581	1,22549	0,2877	0,7736	
LTG	0,136316	0,228329	0,5970	0,5505	
AGE	-0,0141862	0,0080415	-1,7641	0,0777	*
SALES	-0,40369	0,288581	-1,3989	0,1618	
EMPL	1,14411	0,554442	2,0635	0,0391	**
TIME	0,0150229	0,0165531	0,9076	0,3641	
SECTION	-0,120277	0,220129	-0,5464	0,5848	
BANK_Q = 3					
Const	-4,37622	1,30939	-3,3422	0,0008	***
LTG	0,6391	0,262512	2,4346	0,0149	**
AGE	-0,0130704	0,0137077	-0,9535	0,3403	
SALES	0,297327	0,300429	0,9897	0,3223	
EMPL	1,43727	0,565925	2,5397	0,0111	**
TIME	0,0364377	0,0183448	1,9863	0,0470	**
SECTION	-0,262584	0,244871	-1,0723	0,2836	
BANK_Q = 4					
Const	-7,1523	1,44622	-4,9455	<0,0001	***
LTG	0,487596	0,293571	1,6609	0,0967	*
AGE	-0,0203787	0,0118804	-1,7153	0,0863	*
SALES	0,782822	0,352923	2,2181	0,0265	**
EMPL	1,47194	0,599531	2,4551	0,0141	**
TIME	0,0680643	0,0195783	3,4765	0,0005	***
SECTION	-0,528491	0,272679	-1,9381	0,0526	*
Średn. arytm. zm. zależnej	2,412371	Odch. stand. zm. zależnej	0,973495		
Logarytm wiarygodności	-861,0757	Kryt. inform. Akaike'a	1764,151		
Kryt. bayes. Schwarza	1859,084	Kryt. Hannana-Quinna	1800,900		

Liczba przypadków „poprawnej predykcji” = 285 (42,0%)

Test ilorazu wiarygodności: Chi-kwadrat(18) = 77,8183 [0,0000]

Ocena współliniowości VIF(j) - czynnik rozděcia wariacji

LTG 1,032; AGE 1,142; SALES 1,340; EMPL 1,331; TIME 1,142; SECTION 1,026

* p < 0,1; ** p < 0,05; *** p < 0,01

Sytuacja ta występuje w prowadzonych badaniach. Przedsiębiorstwo obsługiwane w danym momencie przez jeden bank może podjąć współpracę z różną liczbą banków. Zastosowanie modelu o kategoriach nieuporządkowanych pozwoliło analizować wpływ poszczególnych zmiennych dla każdej z alternatywnych liczby banków. Model opiera się na danych przekrojowych. Zmienną objaśnianą jest liczba banków, z którymi współpracuje przedsiębiorstwo. Zmiennymi objaśniającymi są cechy ekonomiczne przedsiębiorstwa, które zostały ujęte w sposób następujący: celu działalności przedsiębiorstwa (LTG) jako zmienna binarna: 1 – celem jest długoterminowy wzrost wartości, 0 – inne cele; wiek firmy (AGE) wyrażony jest liczbą lat jej istnienia; wartość sprzedaży (SALES) oraz wielkość zatrudnienia (EMPL) zostały zlogarytmowane, długość okresu stałej współpracy z bankiem (TIME) wyraża liczbą lat; rodzaj prowadzonej działalności (SECTION) zakodowany jako 0 – przetwórstwo przemysłowe; 1 – inne sekcje.

Model opisuje wynik wyborów dyskretnych dokonanych przez przedsiębiorstwa w odniesieniu do liczby banków, z którymi nawiązują współpracę. Interpretacja wyników estymacji oparta jest na koncepcji użyteczności stochastycznych. Zakłada się, że podmiot dokonujący wyboru postępuje w sposób racjonalny, a więc dąży do maksymalizacji użyteczności podjętej decyzji. W przypadku prezentowanych w tym opracowaniu badań firma dokonuje wyboru takiej liczby banków, która zapewnia najlepsze zaspokojenie jej potrzeb. Zbiór informacji służących do podjęcia decyzji jest ograniczony i nie ma pewności, czy wybór określonej liczby banków był najlepszy.

Do wyboru najlepszego modelu przyjęto wstępnie szerszy zestaw czynników charakteryzujących przedsiębiorstwo, obejmujący poza ostatecznie uwzględnionymi także: wielkość aktywów, strukturę własności kapitału, skład zarządu, skład rady nadzorczej, obsługę przez bank prywatnych potrzeb właścicieli. Po weryfikacji ich wpływu na określenie liczby banków dokonano w oparciu o kryteria informacyjne wyboru najlepszego modelu, który jest całościowo istotny. Zmienne objaśniające wprowadzone do modelu wykazują niski poziom korelacji szacowanej na podstawie czynnika inflacji wariancji.

6. Wyniki badania

Wyniki badań własnych, jak i rezultaty otrzymane przez innych autorów wskazują na utrzymywanie przez średnie przedsiębiorstwa współpracy ze stosunkowo niewielką liczbą banków. Jest to spowodowane w określonym stopniu przez dominację banków o charakterze uniwersalnym. W takim stanie rzeczy jeden bank bądź mała liczba banków może w sposób kompleksowy zaspokoić potrzeby przedsiębiorstwa. Jakie czynniki skłaniają jednak przedsiębiorstwa do korzystania z usług większej liczby banków? Wyniki estymacji wskazują na wpływ wszystkich uwzględnionych w modelu czynników, gdyż okazały się one statystycznie istotne, chociaż nie dla wszystkich alternatywnych sytuacji.

Najsilniej oddziaływującymi na zwiększenie liczby banków, z którymi współpracuje przedsiębiorstwo, były zmienne określające jego wielkość. Wielkość zatrudnienia była istotna i współczynnik miał znak dodatni dla podejmowania decyzji o współpracy zarówno z dwoma, trzema, jak i czterema i większą liczbą banków. Natomiast na korzystanie z usług czterech i większej liczby banków miał wpływ wzrost wartości sprzedaży. Pozwoliło to na weryfikację hipotezy 4 i częściowo hipotezy 3.

Długi okres współpracy z bankiem podstawowym (średnia bądź silna istotność i dodatni znak) zwiększa prawdopodobieństwo podejmowania współpracy z kolejnymi bankami. Pozwala to na częściową weryfikację hipotezy 5.

Wyniki estymacji wskazują także na powiązanie celu działalności przedsiębiorstwa z liczbą obsługujących je banków. W tym przypadku znak parametru jest dodatni dla każdej z alternatywnych sytuacji, ale zmienna ta staje się istotna dla podjęcia współpracy z trzema i większą liczbą banków (weryfikacja hipotezy 1).

Dłuższy okres funkcjonowania przedsiębiorstwa jest czynnikiem zmniejszającym prawdopodobieństwo podjęcia współpracy z większą liczbą banków. Istotność tego czynnika jest jednak słaba, a prawdopodobieństwo rezygnacji ze współpracy z większą liczbą banków niewielkie (hipoteza 2 nie została zweryfikowana).

Najmniej istotnym czynnikiem wpływającym na podjęcie przez przedsiębiorstwo współpracy z większą liczbą banków jest przynależność do sekcji. Co prawda ujemne wartości parametru pojawiały się w odniesieniu do każdej większej od dwóch liczby banków współpracujących, ale czynnik ten był istotny dopiero w przypadku wyboru czterech i więcej banków. Ujemna wartość parametru dowodzi, że przedsiębiorstwa z sekcji PKD poza przetwórstwem przemysłowym wykazywały mniejszą skłonność do nawiązywania współpracy z większą liczbą banków. Pozwoliło to na zweryfikowanie hipotezy 6 tylko przy przejściu do czterech i większej liczby banków.

7. Zakończenie

Przedsiębiorstwa we współczesnej gospodarce nie mogą się rozwijać i zwiększać swojej wartości bez korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania. W gospodarce o systemie finansowym zorientowanym bankowo podstawowym rodzajem finansowania zewnętrznego jest kredyt bankowy. Odpowiedni poziom rozwoju sektora bankowego stwarza przedsiębiorstwom możliwość wyboru banku bądź banków.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w Polsce w segmencie średnich przedsiębiorstw dominuje bankowość oparta na relacjach z więcej niż jednym bankiem. Większość firm korzysta z usług 2-3 banków. Taki typ relacji przedsiębiorstw z bankami pozwala na korzystanie z szerszej oferty produktów i usług, ale przede wszystkim na negocjowanie warunków obsługi. Jest to istotne z uwagi na dominującą pozycję banków w zaspokajaniu potrzeb finansowych tej grupy przedsiębiorstw.

Podstawowym problemem badawczym było określenie czynników skłaniających do podejmowania przez przedsiębiorstwa współpracy z większą liczbą banków. Uzyskane rezultaty pozwalają na sformułowanie następujących wniosków: 1) nastawienie na wzrost wartości przedsiębiorstwa skłania je do współpracy z większą liczbą banków; 2) wybór większej liczby banków związany jest z wielkością przedsiębiorstwa; 3) nawet długi okres dotychczasowej współpracy z jednym bankiem nie oznacza, że nie skorzysta ono z ofert kolejnych banków. Wyniki te są w dużym stopniu zbieżne z otrzymanymi w ramach innych badań, ale wnoszą nowe elementy poznawcze dotyczące cech przedsiębiorstwa.

Literatura

- Becker W., Ulrich P., Botzkowski T., 2015, *Finanzierung im Mittelstand*, Springer, Wiesbaden.
- Berthold F., 2010, *Familienunternehmen im Spannungsfeld zwischen Wachstum und Finanzierung*, Köln.
- Boot A.W.A., 2000, *Relationship Banking: What Do We Know*, Journal of Financial Intermediation, vol. 9, s. 7-25.
- Boot A.W.A., Thakor A.V., 2000, *Can Relationship Banking Survive Competition?*, Journal of Finance, vol. 55, s. 1349-1378.
- Bundesministerium für Wissenschaft, 2014, *Mittelstandbericht*, Wien.
- Gajewski K., Pawłowska M., Rogowski W., 2012, *Relacje firm z bankami w Polsce w świetle danych ze sprawozdawczości bankowej*, Materiały i Studia, z. 275.
- Gischer H., Herz B., Menkhoff L., 2012, *Geld, Kredit und Banken*, Springer, Heidelberg.
- Greenbaum S., Kanatas G., Venezia I., 1989, *Equilibrium Loan Pricing under the Bank-Client Relationship*, Journal of Banking and Finance, vol. 13, s. 221-235.
- Guserl R., Pernsteiner H., 2011, *Finanzmanagement*, Gabler Verlag, Wiesbaden.
- Haid P., 2014, *Der Familienunternehmen und sein Verhältnis zur Bank*, [w:] Dauner-Lieb B., Freudenberg G., Werner G. (red.), *Familienunternehmen im Fokus von Wirtschaft und Wissenschaft*, C.H. Beck, München.
- Höner I.D., 2008, *Die Bedeutung der Hausbankbeziehung für Finanzierung im Mittelstand*, Diplomica Verlag, Hamburg.
- Memmel Ch., Schmieder Ch., Stein I., 2007, *Relationship lending – empirical evidence for Germany*, Deutsche Bundesbank, Discussion Paper, Series 2, no. 14.
- NBP, 2016, *Dostępność finansowania przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce*, Warszawa.
- Ongena S., Smith D., 2000a, *Bank Relationships*, [w:] Zenios S., Harker P. (red.), *Performance of Financial Institutions*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 221-258.
- Ongena S., Smith D., 2000b, *What Determines the Number of Bank Relationships? Cross-Country Evidence*, Journal of Financial Intermediation, vol. 9, s. 26-56.
- Petersen M.A., Rajan R.G., 1995, *The Effect of Credit Market Competition on Lending Relationship*, Quarterly Journal of Economics, vol. 110, s. 406-443.
- Prym Ch., 2011, *Familienunternehmen und Beteiligungskapital*, Josef Eul Verlag, Köln.
- Tymoczko I.D., 2012, *Charakter współpracy przedsiębiorstwa z bankiem a warunki cenowe kredytu bankowego*, Materiały i Studia, z. 268.